

लोडसेडिड कसरी घटाउने ?

**प्रा. गोविन्दराज
पोखरेल**

प्रचुर मात्रामा जलस्रोत भएको देशले हामी आफ्नै नालायकीपनबाट उत्पन्न अंधारो समाज बनाउँदा के नेता, के जनता, के योजनाकार, के उद्योगपति, के गृहणी, के विद्यार्थी सबैको मन खिन्न भएको छ। ऊर्जा अनिकालबाट बचाउन योजना बनाइन्छ, तर कार्यान्वयनमा फाइल, चिठ्ठीपत्र, बैठक आदि-इत्यादिमात्रै धेरै हुन्छन्। यसले गर्दा प्रतिफल हात लाग्यो शून्य भयो भन्ने गुनासो धेरैको छ।

काठमाडौंमा मात्रै सबै पेट्रोलियम पदार्थमा चल्ने जेनेरेटर गणना गर्ने हो भने करिब ७०० मे.वा.को थर्मल पावर प्लान्ट बराबरका वातावरण मैत्री नभएका ऊर्जा उत्पादन गर्ने इकाइ रहेका छन्। एक अध्ययनअनुसार काठमाडौंका व्यापारी संस्थान, होटल आदिले डिजेल लगायत जेनेरेटरका लागि लगभग ७८ रुपैयाँ प्रति युनिटसम्म तिरेका छन्। यो कहालीलाग्दो मूल्य हो। त्यसैले विभिन्न उपभोग्य सामानहरू महङ्गा भएका होलान्। गत वर्षको डिजेल आयातको वृद्धि हेर्ने हो भने अझ तर्सिनुपर्ने अवस्था छ। डिजेल आयात गत वर्षमा भन्डै दोब्बर भएको छ। नेपालले निर्यातबाट कमाएको धनभन्दा बढी पेट्रोलियम पदार्थ आयात गर्न खर्च गर्छ। अर्कोतर्फ एक अध्ययनअनुसार लोडसेडिडका कारण औद्योगिक क्षेत्रले मासिक रु. ५ अर्ब रुपैयाँभन्दा बढी रकम गुमाउनुपरेको छ। अझ लोडसेडिडले कति उद्योग धराशायी भएका छन्, कति जनता बेरोजगार भएका छन् र धेरै उद्योग नजन्मदै मरेको त सबैले बुझेका छन्।

तैपनि देशको ऊर्जा सुरक्षाका लागि जलस्रोत नै मेरुदण्ड हो भन्ने कुरामा कुनै विवाद छैन। बाहिर आएको खबरअनुसार अधिकांश खोला दर्ता भइसकेर १६ हजार मे.वा.भन्दा बढीको लाइसेन्स लगेको स्थिति छ। यसो हेर्दा विकासको दृष्टिकोणले यो राम्रो समाचार पनि हो। दुई हजारभन्दा बढी मे.वा.का आयोजनाहरूको ई.आई.ए. प्रक्रिया सकिएको छ भन्ने छ। भन्डै १,००० मे.वा.भन्दा बढीका आयोजनाहरू वन्ने प्रक्रियामा छन् भनिन्छ। तर पनि अहिले धेरैका मुखवाट देशमा अझै १० वर्षसम्म लोडसेडिड हुन्छ भन्ने सुनिन्छ।

वर्तमानमा लोडसेडिडलाई सम्बोधन गर्न सरकारका तर्फबाट अनेक कार्यक्रम आएका छन्। यसैबीच थर्मल पावर प्लान्ट जडान गर्ने कुराको चर्चा चलेको छ। सायद कार्यक्रम ल्याउनलाई सबै विकल्पवारे अध्ययन गरिएको होला। जे भए पनि जनतालाई सस्तो विजुली भए भैगयो नि!

एक अध्ययनअनुसार काठमाडौं उपत्यकामा करिब १ लाख ५० हजारभन्दा बढी परिवारले इन्भर्टर राखेका छन्। साथै १० हजारभन्दा बढी विजनेस हाउसले पनि इन्भर्टर राखेका छन्। यी सबैले राष्ट्रिय प्रसारण लाइनबाट बूढी गाईको दूध चुसेसरि विद्युत चुसेर व्याट्री चार्ज गर्छन् र लोडसेडिडको समय भन् वढाउँछन्। यदि सरकारले ती परिवारलाई १५० वाटभन्दा बढी क्षमताका सौर्य पाता जडान गरेमा १० हजार रुपैयाँ कर माफ गरिदिने हो भने भन्डै २०० मे.वा.भन्दा बढीको पिक आवरमा ऊर्जा उत्पादन हुने र ग्रिडबाट ऊर्जा प्रयोग गरी इन्भर्टर चार्ज गर्ने कार्य बन्द हुनाले लोडसेडिड कम हुने थियो। यसबाट धनी वर्गले करिब रु. ४-५ अर्बको लगानी गर्थे र रोजगारीका अवसरहरू पनि सिर्जना हुन्थ्यो। साथै धनीले साँझ, दिउसो सञ्चित गरेको सौर्य ऊर्जा प्रणालीको ऊर्जा

प्रयोग गर्दा सहरी गरिवलाई विना लगानी लोडसेडिड समय कम हुन्थ्यो। त्यसवाहेक कर छुट पाउनका लागि बढी जनताहरू कर प्रणालीमा आवद्ध हुने हुँदा अर्को वर्ष सरकारको राजस्व बढ्न सक्थ्यो। यसको कारणले गर्दा आयस्रोतमा वृद्धि हुने थियो। सरकारले चाहेमा सो कार्य गर्नका लागि रु. २-३ करोड बजेट भए वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्रले अर्थ मन्त्रालय र करसम्बन्धी निकायसँग र बैंकहरूसँग समन्वय गरी सजिलै कार्यान्वयन गर्न सक्छ।

अहिले चर्चामा रहेको थर्मल पावर प्लान्टभन्दा सौर्य ऊर्जा जडान नै सस्तो पर्न सक्छ। जलाशय भएका आयोजनामा दिउसो पानी जम्मा गर्ने र सौर्य ऊर्जा दिउसो प्रयोग गर्ने हो भने पनि थर्मल पावर प्लान्टभन्दा सजिलो र सस्तो हुने देखिन्छ। अहिलेको बजारको मूल्यअनुसार व्याट्री वाहेकको रु. १०-१२ करोडमा १ मे.वा.को सौर्य ऊर्जा प्लान्ट २० वर्ष ग्यारेन्टीसहित जडान गर्न सकिन्छ। दिनमा मौसमअनुसार ६-१० घन्टासम्म सौर्य पाताबाट विद्युत उत्पादन गर्न सकिन्छ। कुलेखानी लगायत अन्य जलाशययुक्त आयोजनालाई रातिमा मात्र चलाउँदा हुन्छ। दिउसो सौर्य ऊर्जा उत्पादन गरेपछि लोडसेडिड कम गर्न सकिन्छ।

त्यसैले सर्वप्रथम जलस्रोतको विकासका साथै सरकारले रु. १० अर्ब, जुन नेपाली उद्योगले दुई महिनामा लोडसेडिडले गर्दा गुमाएको बराबरको रकम हो, सो रकम लगानी गरी सौर्य ऊर्जा जडान गरी ८० मे.वा. विद्युत उत्पादन गर्न सक्छ। दोस्रो, काठमाडौंमा १ लाख ५० हजार घरलाई १५० वाटभन्दा बढीका सौर्य पाता राख्नका लागि करमा रु. १० हजार छुट दिने, तेस्रो

सहरबासीलाई सवारी साधनमा जस्तै सौर्य ऊर्जाका लागि ऋण दिनुपर्छ।

कार्य सहरका होटल, व्यावसायिक केन्द्र र उद्योगहरूले प्रयोगमा ल्याएका लगभग ७०० मे.वा. बराबरका थर्मल प्लान्ट (जेनेरेटर) सञ्चालन गर्नेहरूलाई कर, भ्याट र हास कट्टीका सुविधाहरू दिएर दिउसोमा आवश्यक पर्ने ऊर्जा सौर्य पाताबाट प्राप्त गर्न प्रोत्साहन गर्नु उपयुक्त हुन्छ। यसबाट खपत गर्ने पेट्रोलियमको बचत पनि गर्न सकिन्छ। यी कार्यबाट यस्ता व्यावसायिक केन्द्रलाई आर्थिक बचत हुने पक्का छ।

उल्लेखित कार्यहरूलाई सहयोग गर्न कमर्सियल र विकास बैंकहरूले पनि सहरी घरपरिवारहरू तथा व्यावसायिक केन्द्रहरूलाई मोटरसाइकल, स्कुटर, कारमा दिए जस्तै सौर्य ऊर्जाका लागि ऋण दिन सक्छन्। उक्त कार्य गर्नलाई अर्थ मन्त्रालयले सौर्य पाता आयात गर्न भन्सार तथा कर छुट दिने र घरपरिवारहरू तथा व्यावसायिक केन्द्रहरूलाई कर छुट, हास कट्टीमा छुटका लागि नीतिगत व्यवस्थाका लागि सरकारलाई आग्रह गर्नुपर्ने देखिन्छ। उपभोक्ताको लगानीलाई खेर जान नदिन सौर्य पाताको गुणस्तर कायम गर्न नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठानले गरिरहेको गुणस्तर परीक्षणलाई अझ सशक्त बनाउनुपर्छ।

यी कार्यबाट अहिलेको लोडसेडिडलाई पक्कै पनि आधा समय घटाउन सकिन्छ र आम समुदाय, व्यापारिक संस्थाहरूलाई नवीकरणीय ऊर्जा क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गर्न सकिन्छ। बैंकहरूलाई लगानीको क्षेत्र बढाइदिई, वातावरण प्रदूषण कम गरी, कार्वन व्यापार गर्न सम्बन्धित क्षेत्रलाई वाटो खुल्नेछ।

लेखक वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्रका कार्यकारी निर्देशक हुन्।